

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
Φορμίωνος 83, Καισαριανή, τ.κ. 161 21. Τηλ. 210-7224123 fax.: 210-7223584
(Internet) <http://www.imkby.gr> - (e-mail) info@imkby.gr

Αριθμ. Πρωτ. Φ.1/3/773 Έν Καισαριανῇ τῇ 23ῃ Ὀκτωβρίου 2019

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 2 0 5η

Πρός
τούς Πανοσι(ολογι)ωτάτους καί Αἰδεσιμ(ολογι)ωτάτους Πρεσβυτέρους
τούς Ἱεροκήρυκες καί τούς Ἐφημερίους
τούς Ἱερολογιωτάτους Διακόνους
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας.

Ἀγαπητοί Πατέρες καί Ἀδελφοί
Ὅσιώτατες Ἀδελφές
Χαίρετε ἐν Κυρίῳ.

«Ὑμεῖς γὰρ ναὸς Θεοῦ ἐστε ζῶντος»
(Πρός Κορινθίους Β΄, στ΄, 16)

Κέντρο ὁρατό τῆς Ἑνορίας εἶναι ὁ Ἱερός Ναός. Στόν Ἱερό Ναό

συνάζονται οἱ πιστοί γιά νά λατρεύσουν τόν ζῶντα καί ἀληθινό Θεό. Ἐκεῖ
ἀκούουν τήν φωνή Του μέσῳ τῶν ἱερῶν ἀναγνωσμάτων. Ἐκεῖ ψάλλουν,
αἰνοῦν καί ὑμνοῦν τήν δόξα Του. Σ' αὐτόν προσεύχονται. Σ' αὐτόν

ἀγιάζονται. Ἔτσι ὁ Ἱερός Ναός ἀποτελεῖ τό κέντρο τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν πιστῶν.

Παρόμοιες δοξασίες συναντᾶμε καί στόν ἐξωχριστιανισμό. Δέν ἀποτελοῦν ἀποκλειστικό προνόμιο αὐτές οἱ πρακτικές τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐνῶ φαίνεται νά ὁμοιάζουν ἢ νά ἐπηρεάζονται ἐν τούτοις ὅμως διαφέρουν.

Στήν Ἐγκύκλιό μας αὐτή ἐμβαθύνουμε στήν θεολογία περί τοῦ Ναοῦ στό Ἰουδαϊσμό καί στήν Ἐκκλησία. Ἰδιαιτέρως μάλιστα ἀφοῦ οἱ ἐκκλησιαστικές ἀρχές διέπουν τήν πνευματική ζωή μας.

Σέ ὅλες τίς θρησκείες, ὁ ναός εἶναι ὁ ἱερός τόπος, ὅπου πιστεύεται ὅτι ἡ θεότητα ἐπικοινωνεῖ μέ τούς ἀνθρώπους, γιά νά δεχτεῖ τή λατρεία τους καί νά τούς κάνει κοινωνούς τῆς εὐνοιάς της καί τῆς ζωῆς της. Βέβαια, ἡ κανονική της κατοικία δέν ἀνήκει σ' αὐτόν ἐδῶ τόν κόσμο, ἀλλά ὁ ναός ταυτίζεται κατὰ κάποιο τρόπο μαζί της, ὥστε χάρις σ' αὐτόν ὁ ἄνθρωπος ἔρχεται σ' ἐπικοινωνία μέ τόν κόσμο τῶν θεῶν. Αὐτός ὁ βασικός συμβολισμός βρίσκεται καί στήν Παλαιά Διαθήκη, ὅπου ὁ ναός τῆς Ἱερουσαλήμ εἶναι τό σημεῖο τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους. Πρόκειται ὅμως γιά ἓνα προσωρινό σημεῖο, πού θά ἀντικατασταθεῖ στήν Καινή Διαθήκη ἀπό ἓνα ἄλλου εἴδους σημεῖο: τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί τήν Ἐκκλησία του.

ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

I. Ὁ ναός τῆς Ἱερουσαλήμ

1. Τό ἀρχαῖο ἱερό τοῦ Ἰσραήλ.

Οἱ Ἑβραῖοι τῆς πατριαρχικῆς ἐποχῆς δέ γνώριζαν ναούς, ἂν καί εἶχαν ἱερούς τόπους, ὅπου «ἐπεκαλοῦντο τό ὄνομα τοῦ Γιαχβέ», ὅπως ἡ Βαιθήλ¹, ἡ Βηρσαβέε², ἡ Συχέμ³. Τό Σινά τῆς Ἑξόδου εἶναι ἀκόμα τόπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους, καθιερωμένος ἀπό τό Θεό⁴. Ἀλλά στή συνέχεια, ὁ Ἰσραήλ ἔχει ἕνα φορητό ἱερό, χάρις στό ὁποῖο ὁ Θεός μπορεῖ νά κατοικεῖ συνεχῶς ἀνάμεσα στό λαό τόν ὁποῖον ὁδηγεῖ μέσα ἀπό τήν ἔρημο. Ἡ Ἑξοδος περιγράφει στά κεφάλαια 26 καί 27 μέ τρόπο ἐξιδανικευμένο καί ἐν μέρει ἐμπνευσμένο ἀπό τό μελλοντικό Ναό, τή Σκηνή πού εἶναι ὁ τόπος συναντήσεως τοῦ λαοῦ μέ τό Θεό⁵. Ὁ Θεός κατοικεῖ στή Σκηνή ἀνάμεσα στά χερουβίμ, πάνω ἀπό τό «ἱλαστήριον» πού ἐπικαλύπτει τήν κιβωτό τῆς διαθήκης. Σ' αὐτή τή Σκηνή γνωστοποιεῖ τό θέλημά του, γι' αὐτό ὀνόμασθηκε «Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου»⁶. Ἡ παρουσία του στό ἱερό εἶναι αἰσθητή καί ταυτόχρονα καλυμμένη: πίσω ἀπό τή νεφέλη⁷ κρύβεται ἡ φωτεινή Του δόξα⁸. Ἔτσι ἡ ἀνάμνηση τῆς διαθήκης τοῦ Σινᾶ διατηρεῖται μέσα σ' ἕνα κεντρικό ἱερό γιά ὅλες τίς φυλές τοῦ Ἰσραήλ. Μετά τήν ἐγκατάστασή τους στή Χαναάν, τό κοινό αὐτό γιά ὅλες τίς φυλές ἱερό σταθμεύει διαδοχικά στά Γάλαλα, στή Συχέμ⁹, στή Σηλώ¹⁰, διατηρώντας τόν ἀρχαῖκό τόνο τῆς καταγωγῆς του, πού τό κάνει νά ξεχωρίζει καθαρά ἀπό τούς τόπους λατρείας τῆς Χαναάν, πού τούς χαρακτηρίζουν γενικά οἱ πέτρινοι ναοί: ὁ Θεός τοῦ Σινᾶ δέν ἀναμειγνύεται μέ τόν εἰδωλολατρικό πολιτισμό τῆς Χαναάν.

2. Τό σχέδιο τοῦ Δαβίδ.

¹ (= Οἶκος τοῦ Θεοῦ: Γεν 12,8. 28,17 ἐξ.

² Γενέσεως κστ', 25.

³ Γενέσεως λγ', 18 ἐξ.

⁴ Ἑξόδου γ' καί ιθ', 20)

⁵ Ἀριθμῶν α', 1. καί ζ', 89

⁶ Ἑξόδου λη', 21. Βλ. κε', 22. κστ', 33.

⁷ Ἑξόδου λγ', 7-11. μ', 36 ἐξ.

⁸ Ἀριθμῶν ιδ', 10 καί ιστ', 19.

⁹ Ἰησοῦς τοῦ Ναυή η', 30-35 καί κδ', 1-28.

¹⁰ Α' Βασιλειῶν α', 4.

Αυτό τό όμοσπονδιακό ιερό τό έγκατέστησε ό Δαβίδ στήν Ίερουσαλήμ, άφοϋ έλευθέρωσε τήν κιβωτό τής διαθήκης άπό τά χέρια τών Φιλισταίων¹¹. Ή πολιτική πρωτεύουσα πού κατέκτησε θά γίνει έτσι καί τό θρησκευτικό κέντρο τοϋ λαοϋ τοϋ Γιαχβέ. Όπως, λοιπόν, άνέλαβε νά όργανώσει τή μοναρχία του σύμφωνα μέ τό πρότυπο τών σύγχρονων βασιλείων -χωρίς όμως νά παραβλέπει τόν ιδιαίτερο χαρακτήρα τοϋ Ίσραήλ - έτσι σκέπτεται καί νά έκσυγχρονίσει τόν παραδοσιακό τόπο λατρείας: άφοϋ έχτισε γιά τόν έαυτό του ένα άνάκτορο, όνειρεύεται νά οίκοδομήσει ένα ναό στό Γιαχβέ¹². Ό Θεός άντιδρά στό σχέδιο αυτό: δέν εΐναι ό Δαβίδ πού θά οίκοδομήσει οΐκο (=ναό) στόν Γιαχβέ, αλλά ό Γιαχβέ θά τοϋ οίκοδομήσει οΐκο (=δυναστεία)¹³. Αύτή ή αντίδραση έρμηνεύεται μέ δυό τρόπους. Για τό λαό τής διαθήκης, τό ιδανικό ιερό παραμένει ή σκηνή τοϋ παρελθόντος, πού θυμίζει άμεσα τήν παραμονή του στήν έρημο¹⁴. Έξάλλου ή αύθεντική λατρεία τοϋ μοναδικοϋ Θεοϋ δέ δέχεται νά άντιγράψει δουλικά τίς είδωλολατρικές λατρείες, πού οί ναοί τους άποβλέπουν σ' ένα είδος κυριαρχίας πάνω στή θεότητα, όπως οί βαβυλώνιοι ναοί¹⁵, καί μολύνονται άπό είδωλολατρικές, μαγικές ή άνήθικες πράξεις.

3. Ή πραγματοποίηση άπό τό Σολομώντα.

Κι όμως, επί τής βασιλείας τοϋ Σολομώντα τό σχέδιο τοϋ Δαβίδ πραγματοποιεΐται χωρίς νά έκδηλωθεΐ καμιά προφητική άντίθεση¹⁶. Ή θρησκεία τοϋ Γιαχβέ εΐναι άρκετά ισχυρή ώστε νά έμπλουτιστεΐ μέ στοιχεΐα πού τής προσφέρει ό πολιτισμός τής Χαναάν, χωρίς ν' άπαρνηθεΐ τήν παράδοση τοϋ Σινά. Αύτή ή τελευταία άλλωστε

¹¹ Β' Βασιλειών στ'.

¹² Β' Βασιλειών ζ', 1-3.

¹³ Β' Βασιλειών ζ', 4-17.

¹⁴ Β' Βασιλειών ζ', 6 έξ.

¹⁵ Βλ. Γενέσεως ια', 1-9.

¹⁶ Γ' Βασιλειών ε', 15-7,51.

ἐπικρατεῖ ἔντονα μέσα στό Ναό: ἡ κιβωτός τῆς διαθήκης ἀποτελεῖ τό κέντρο του¹⁷ κι ἔτσι τό ἱερό τῆς Ἱερουσαλήμ ἀποτελεῖ προέκταση τοῦ ἀρχαίου τόπου κεντρικῆς λατρείας τῶν φυλῶν.

Ἄλλωστε ὁ Θεός, φανερώνοντας ἐκεῖ τή δόξα του μέσα στή νεφέλη¹⁸, δηλώνει μέ τρόπο ὁρατό ὅτι ἐγκρίνει αὐτό τό Ναό ὡς τήν κατοικία του, «οἶκον τῷ Ὄνόματί μου»¹⁹. Βέβαια, ὁ Ἰδιος δέν εἶναι δέσμιος αὐτοῦ τοῦ αἰσθητοῦ σημείου τῆς παρουσίας του: ἀφοῦ οἱ οὐρανοί δέν μποροῦν νά τόν χωρέσουν, πολύ περισσότερο ἓνα οἶκημα στή γῆ²⁰ ! Ἀλλά γιά νά ἐπιτρέψει στό λαό Του νά Τόν συναντήσει μέ σίγουρο τρόπο, διάλεξε αὐτή τήν κατοικία γιά τήν ὁποία εἶπε: «ἔσται τό ὄνομά μου ἐκεῖ»²¹.

4. Ὁ ρόλος τοῦ ναοῦ στόν Ἰσραήλ.

Στό ἐξῆς, χωρίς νά ἐγκαταλειφθοῦν ἀκόμα ὅλα τά ἄλλα ἱερά, ὁ Ναός τῆς Ἱερουσαλήμ θά καταστεῖ τό κέντρο τῆς λατρείας τοῦ Γιαχβέ. Ἔρχονται σ' αὐτόν γιά προσκύνημα ἀπό ὅλη τή χώρα, «ἵνα ὀφθῇσωνται τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ»²², καί εἶναι γιά τούς πιστούς τό ἀντικείμενο μιᾶς συγκινητικῆς ἀγάπης²³. Ξέρουν, βέβαια, ὅτι ἡ θεϊκή διαμονή εἶναι «ἐν οὐρανοῖς»²⁴, ἀλλά ὁ ναός εἶναι σάν ἓνα ἀντίγραφο τοῦ οὐράνιου ἀνακτόρου του²⁵, πού κατά κάποιο τρόπο τό ἀναπαριστᾷ ἐδῶ κάτω. Ἔτσι ἡ λατρεία πού τελεῖται στό ναό ἔχει ἐπίσημο χαρακτήρα: μ' αὐτήν βασιλεῖς καί λαός ὑπηρετοῦν τόν ἐθνικό Θεό.

II. Ἀπό τόν πέτρινο στόν πνευματικό ναό

¹⁷ Γ' Βασιλειῶν η', 1-9.

¹⁸ Γ' Βασιλειῶν η', 10-13.

¹⁹ Γ' Βασιλειῶν η', 16-21.

²⁰ Γ' Βασιλειῶν η', 27.

²¹ Γ' Βασιλειῶν η', 29.

²² Ψαλμοῦ μα', 3.

²³ Βλ. Ψαλμοῦ πγ', 121.

²⁴ Ψαλμοῦ β', 4. ρβ', 19. ριδ', 3

²⁵ Βλ. Ἐξόδου κε', 40

1. Ἡ ἀξία τοῦ ναοῦ εἶναι ἀμφοτερίζουσα.

Τὴν ἐποχὴ τῶν Ἰουδαίων βασιλέων, ἂν καὶ ὁ ναὸς ἐξάκολουθεῖ νὰ παίζει αὐτὸ τὸ βασικὸ ρόλο στὴ λατρεία τοῦ Ἰσραήλ, ἡ ἀξία του παρουσιάζεται ὡς ἀμφοτερίζουσα. Γιά ἀνθρώπους μέ ἐπιφανειακό θρησκευτικὸ πνεῦμα, οἱ τελετές πού γίνονται στό ναὸ τείνουν νὰ μὴν ἔχουν πιά νόημα. Ἐξάλλου, ἡ προσήλωση πού ἔχουν στό ναὸ, κινδυνεύει νὰ μετατραπεῖ σέ προληπτικὴ πίστη. Θὰ λένε: «ναὸς Κυρίου, ναὸς Κυρίου ἐστὶν»²⁶, σὰν νὰ ἔπρεπε ὁ Θεὸς νὰ προστατεύει τὸ ναὸ μέ κάθε τρόπο, κι ἂν ἀκόμα ὁ λαὸς πού συχνάζει ἐκεῖ δέν ἐκτελεῖ τὸ Νόμο. Αὐτές οἱ παρεκκλίσεις ἐξηγοῦν τὴν ἐπιφυλακτικὴ στάση τῶν προφητῶν ἀπέναντι στό Ναὸ. Βέβαια, ἐκεῖ ἀποκαλύπτεται ὁ Γιαχβέ στό πρῶτο ὄραμα τοῦ Ἡσαΐα²⁷, καὶ ὁ ἴδιος προφήτης ἐξαγγέλλει ὅτι αὐτὸς ὁ τόπος δέ θὰ καταστραφεῖ ἀπὸ τὸν ἀσεβὴ Σενναχηρείμ²⁸. Ἀλλὰ ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον, οἱ προφῆτες Ἡσαΐας, Ἰερεμίας καὶ Ἰεζεκιήλ, καταγγέλλουν τὸν ἐπιφανειακὸ χαρακτήρα τῆς λατρείας πού γίνεται ἐκεῖ μέσα²⁹, καὶ ἰδίως τίς εἰδωλολατρικὲς πράξεις πού διεισδύουν σ' αὐτήν³⁰. Τέλος, προβλέπουν ὅτι ὁ Γιαχβέ θὰ ἐγκαταλείψει αὐτὴ τὴν κατοικία πού εἶχε διαλέξει, καὶ ἀναγγέλλουν τὴν καταστροφὴ τῆς ὡς τιμωρία τῆς ἐθνικῆς ἀμαρτίας³¹. Ὁ αὐθεντικὸς χαρακτήρας τῆς λατρείας τοῦ Ἰσραήλ ἐνδιαφέρει, πράγματι, πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸν ὑλικὸ συμβολισμό τοῦ Ναοῦ, μέ τὸν ὁποῖον ὁ Γιαχβέ εἶχε συνδέσει τὴν παρουσία του γιὰ ἓνα ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα.

2. Ἀπὸ τὸν πρῶτο ναὸ στό δεύτερο.

²⁶ Ἰερεμίου ζ', 4.

²⁷ Ἡσαΐου στ'.

²⁸ Ἡσαΐου λζ', 16-20.33 ἐξ.

²⁹ Ἡσαΐου α', 11-17. Ἰερεμίου στ', 20, 7,9 ἐξ.

³⁰ Ἰεζεκιήλ η', 7-18.

³¹ Μιχαίου γ', 12. Ἰερεμίου ζ', 12-15. Ἰεζεκιήλ 9-10.

Πράγματι, ὁ ναός τῆς Ἱερουσαλήμ συμμετέχει στίς ἀλλαγές τῶν πεπρωμένων τοῦ ἔθνους, Οἱ ἀπόπειρες τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἀποδίδουν στήν ἀρχή μεγαλύτερη ἀξία: ἐπὶ Ἑζεκία³², καὶ κυρίως ἐπὶ Ἰωσία, πού ἐξασφαλίζει πρὸς ὄφελος τοῦ Ναοῦ τὴν Ἑνότητα τῶν ἱερῶν³³. Τελικὰ ὅμως οἱ προφητικές ἀπειλές πραγματοποιοῦνται³⁴: ἡ δόξα τοῦ Γιαχβέ ἐγκαταλείπει τὴ βεβηλωμένη κατοικία της³⁵. Μήπως τελειώνει ἐδῶ ἡ σημασία τοῦ ναοῦ; Ὁχι, καθόλου, γιατί οἱ ἐσχατολογικοὶ χρησμοὶ τῶν προφητῶν τοῦ ἔδωσαν μιὰ σπουδαία θέση στίς περιγραφές τοῦ μέλλοντος. Ὁ Ἡσαΐας τὸν εἶδε ὡς τό μελλοντικὸ θρησκευτικὸ κέντρο ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητος, συμφυλιωμένης στὴ λατρεία τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ³⁶. Ὁ Ἰεζεκιήλ πρόβλεψε μέ λεπτομέρειες τὴν ἀνακατασκευὴ του,- κατὰ τὴν ἐθνικὴ ἀποκατάσταση³⁷. Ἔτσι, ἡ πρώτη φροντίδα τῶν Ἰουδαίων μόλις γύρισαν στήν πατρίδα τους ἀπὸ τὴν ἐβδομηντὰχρονη ἐξορία στὴ Βαβυλῶνα εἶναι νὰ τὸν ξαναχτίσουν μέ τὴν ἐνθάρρυνση τῶν προφητῶν Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρία³⁸. Νέοι χρησμοὶ ψάλλουν τὴ μελλοντικὴ του δόξα³⁹. Σ' αὐτὸ τό δεύτερο ναό, ἡ λατρεία ἐπαναλαμβάνεται ὅπως καὶ στό παρελθόν: ὁ ναός εἶναι τό κέντρο τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, πού ἐπιστρέφει τώρα στὴ θεοκρατικὴ δομὴ τῆς καταγωγῆς του. Ἀποτελεῖ καὶ πάλι τό σημεῖο τῆς θεϊκῆς παρουσίας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Ἐδῶ ἔρχονται οἱ Ἰσραηλίτες γιὰ προσκύνημα, καὶ ὁ υἱὸς Σειράχ ἐγκωμιάζει μέ ἐνθουσιώδη φωνὴ τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν τελετῶν του⁴⁰. Γι' αὐτό, ὅταν ὁ βασιλιάς Ἀντίοχος τὸν βεβηλώνει καὶ ἐγκαθιστᾷ ἐκεῖ μιὰ εἰδωλολατρικὴ λατρεία, οἱ Ἰουδαῖοι στασιάζουν γιὰ νὰ τὸν

³² Δ' Βασιλειῶν ιη', 4, 2 Παραλειπομένων κθ', 31.

³³ Δ' Βασιλειῶν κγ', 4- 27.

³⁴ Δ' Βασιλειῶν κε', 8-17.

³⁵ Βλ. Ἰεζεκιήλ ι', 4 καὶ 18

³⁶ Ἡσαΐου β', 1-4.

³⁷ Ἰεζεκιήλ μ', 48.

³⁸ Ἑσδρας 3-6.

³⁹ Ἀγγαίου 2, 1-9. Ἡσαΐου ξ', 7-11.

⁴⁰ Σοφία Σειράχ ν', 5-21.

ὑπερασπιστοῦν καί ὁ πρῶτος σκοπός τοῦ ἱεροῦ τους πολέμου εἶναι νά τόν ἐξαγνίσουν γιά νά ξαναρχίσει ἡ παραδοσιακή λατρεία⁴¹. Ὑστερα ἀπό μερικές δεκαετίες, ὁ Ἡρώδης ὁ Μέγας θά τόν ξαναχτίσει μέ μεγαλοπρέπεια. Ἀλλά πιά σπουδαία κι ἀπό τήν ἐξωτερική λαμπρότητα εἶναι ἡ εἰλικρινής εὐσέβεια πού ἐκδηλώνεται στίς τελετές τοῦ Ναοῦ.

3. Πρός τόν πνευματικό ναό.

Παρά τήν προσήλωση αὐτή στόν πέτρινο ναό, ἕνα νέο ρεῦμα σκέψεως ἄρχισε νά ἐκδηλώνεται ἀπό τό τέλος τῆς προφητικῆς ἐποχῆς. Οἱ ἀπειλές τοῦ Ἰερεμία γιά τό ναό⁴², ἡ καταστροφή ἔπειτα τοῦ κτιρίου καί προπάντων ἡ πείρα τῆς ἐξορίας ἔκαναν φανερή τήν ἀνάγκη μιᾶς λατρείας πιά πνευματικῆς, πού ν' ἀνταποκρίνεται στίς ἀπαιτήσεις «τῆς θρησκείας τῆς καρδίας», πού διαδίδεται ἀπό τό Δευτερονόμιο καί τόν Ἰερεμία⁴³. Στήν ἐξορία, γίνεται πιά ἀντιληπτή ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ παντοῦ ὅπου βασιλεύει, παντοῦ ὅπου λατρεύεται⁴⁴. Μήπως ἡ δόξα Του δέν ἐκδηλώθηκε στόν Ἰεζεκιήλ, στή Βαβυλώνα⁴⁵; Ἔτσι, στό τέλος τῆς ἐξορίας, βλέπουμε ὀρισμένους προφῆτες νά ἐπισημαίνουν στοὺς Ἰουδαίους τόν κίνδυνο μιᾶς ὑπερβολικῆς προσηλώσεως στόν πέτρινο ναό⁴⁶, σάν νά ταίριαζε καλύτερα ἡ πνευματική λατρεία πού ἀπαιτεῖ ὁ Θεός - Θεός τῶν φτωχῶν καί τῶν ταπεινῶν⁴⁷- μέ μιᾶ πνευματική παρουσία τοῦ Θεοῦ, ἀπαλλαγμένη ἀπό ὑλικά σημεῖα. Ὁ Γιαχβέ κατοικεῖ στόν οὐρανό καί ἀπό ἐκεῖ ἀκούει τίς προσευχές τῶν πιστῶν Του σέ ὅποιοδήποτε τόπο καί ἂν γίνονται⁴⁸. Ἡ ὕπαρξη ἐνός τέτοιου ρεύματος ἐξηγεῖ πῶς, λίγο πρίν ἀπό τόν ἐρχομό τοῦ Χριστοῦ, ἡ αἵρεση τῶν

⁴¹ Α' Μακκαβαίων δ', 36-43.

⁴² Ἰερεμίου ζ'.

⁴³ Δευτερονομίου στ', 4 ἐξ. Ἰερεμίου λη', 31.

⁴⁴ Ἰεζεκιήλ ια', 16.

⁴⁵ Ἰεζεκιήλ α'.

⁴⁶ Ἡσαίου ξστ', 1 ἐξ.

⁴⁷ Ἡσαίου ξστ', 2.

⁴⁸ Βλ. Τωβίτ γ', 16.

Ἐσσαίων μπόρεσε νά διακόψει τούς δεσμούς της μέ τή λατρεία ενός ναοῦ, πού τόν θεωρεῖ μολυσμένο ἀπό ἕνα παράνομο Ἱερατεῖο, καί νά θεωρήσει τόν ἑαυτό της σάν ἕνα πνευματικό ναό, ὅπου ὁ Θεός δέχεται τήν ἀντάξια λατρεία Του. Εἶναι ἡ ἐποχή πού οἱ ἀπόκρυφες ἀποκαλύψεις περιγράφουν στόν οὐρανό αὐτό τό ναό πού δέ φτιάχτηκε ἀπό ἀνθρώπινα χέρια: ἐκεῖ κατοικεῖ ὁ Θεός. Ὁ ναός ἐδῶ κάτω δέν εἶναι παρά μόνο ἡ ἀτελής εἰκόνα Του⁴⁹, κι αὐτός ὁ ἴδιος ὁ οὐράνιος ναός, στό τέλος τῶν αἰώνων, θά κατεβεῖ ἐδῶ κάτω γιά νά γίνει ἡ θεϊκή κατοικία στόν «κόσμο τοῦ μέλλοντος».

ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

Ι. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, νέος ναός.

1. Ὁ Ἰησοῦς καί ὁ ἀρχαῖος ναός.

Ὁ Ἰησοῦς, ὅπως καί οἱ προφῆτες, ἐκφράζει γιά τόν ἀρχαῖο ναό τόν πιό βαθύ σεβασμό. Ἐκεῖ τόν παρουσίασε ἡ Μαρία⁵⁰. Ἐκεῖ πηγαίνει γιά τίς ἐπίσημες τελετές, σάν νά ἦταν τόπος συναντήσεως μέ τόν Πατέρα Του⁵¹. Ἐπιδοκιμάζει τίς ἐκεῖ λατρευτικές ἐκδηλώσεις, ἀλλά καταδικάζει συνάμα τήν τυπολατρία πού κινδυνεύει νά τίς διαφθείρει⁵². Ὁ ναός εἶναι γι' αὐτόν οἶκος τοῦ Θεοῦ, ἕνας οἶκος προσευχῆς, τό σπίτι τοῦ Πατέρα Του, καί ὀργίζεται ὅταν τό μετατρέπουν σέ τόπο ἐμπορίου. Γι' αὐτό, μέ μιά προφητική χειρονομία, διώχνει ἀπό ἐκεῖ τοὺς ἐμπόρους τῶν περιστεριῶν γιά νά τόν ἐξαγνίσει⁵³. Καί ὅμως, ἐξαγγέλλει τήν

⁴⁹ Βλ. Σοφία Σολομώντος η', 18.

⁵⁰ Λουκα β', 22-39.

⁵¹ Λουκᾶ β', 41-50. Ἰωάννου β', 14.

⁵² Ματθαίου ε', 23 ἐξ. ιβ', 3-7. Πρλ. κγ', 16-22.

⁵³ Ματθαίου κα', 12-17. Πρλ. Ἰωάννου β', 16 ἐξ. Βλ. Ἠσαΐου νστ', 7. Ἱερεμίου ζ', 11.

καταστροφή τοῦ μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομήματος, ἀπό τό ὁποῖο δέ θά μείνει πέτρα πάνω στήν πέτρα⁵⁴. Στή διάρκεια τῆς δίκης του, τόν κατηγοροῦν ἀκόμα ὅτι δήλωσε πώς θά γκρεμίσει τό ναό πού φτιάχτηκε ἀπό ἀνθρώπινα χέρια, καί σέ τρεῖς μέρες θά ξαναχτίσει ἕναν ἄλλο, πού δέ θά εἶναι φτιαγμένος ἀπό ἀνθρώπινα χέρια⁵⁵. Ἡ ἴδια κατηγορία ἐπαναλαμβάνεται βλάβσημα τήν ὥρα τῆς ἀγωνίας του πάνω στό σταυρό⁵⁶. Κι ὅμως πρόκειται γιά ἕνα λόγο μυστηριώδη πού μόνο τό μέλλον θά ἐξηγήσει τό νόημά του. Στό μεταξύ, τή στιγμή τῆς τελευταίας του πνοῆς, σκίζεται τό καταπέτασμα πού χώριζε τά Ἅγια τῶν Ἀγίων, καί αὐτό σημαίνει ὅτι τό ἀρχαῖο ἄδυτο χάνει τόν ἱερό του χαρακτήρα: ὁ Ἰουδαϊκός ναός ἔχει ἐκπληρώσει πιά τό σκοπό του ὡς σημεῖο τῆς θεϊκῆς παρουσίας.

2. Ὁ νέος ναός.

Πράγματι, αὐτός ὁ σκοπός ἐκπληρώνεται στό ἐξῆς ἀπό ἕνα ἄλλο σημεῖο, πού εἶναι τό ἴδιο τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Τό κατά Ἰωάννην εὐαγγέλιο τοποθετεῖ στά πλαίσια τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ ναοῦ τό μυστηριώδη λόγο γιά τό ναό πού καταστρέφεται καί ξαναχτίζεται σέ τρεῖς μέρες⁵⁷. Ἀλλά προσθέτει: «ἐκεῖνος δέ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ» καί οἱ μαθητές του τό κατάλαβαν μετὰ τήν ἀνάστασή του⁵⁸. Αὐτός λοιπόν εἶναι ὁ νέος καί ὁριστικός ναός, πού δέν φτιάχτηκε ἀπό ἀνθρώπινα χέρια, αὐτός ὅπου ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγκατέστησε τήν κατοικία του ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους⁵⁹, ὅπως ἄλλοτε στή σκηνή τοῦ Ἰσραήλ. Γιά νά καταλυθεῖ ὅμως ὁ πέτρινος ναός, πρέπει ὁ Χριστός νά πεθάνει καί νά ἀναστηθεῖ: ὁ Ναός τοῦ σώματός Του θά καταστραφεῖ

⁵⁴ Ματθαίου κγ', 38 ἐξ. κδ', 2.

⁵⁵ Μάρκου ιδ', 58.

⁵⁶ Ματθαίου κζ', 39 ἐξ.

⁵⁷ Ἰωάννου β', 19.

⁵⁸ Ἰωάννου β', 21 καί ἐξῆς.

⁵⁹ Ἰωάννου α', 14.

καί θά ξαναφτιαχτεῖ, αὐτή εἶναι ἡ θέληση τοῦ Πατέρα Του⁶⁰. Μετά τήν ἀνάστασή Του, αὐτό τό σῶμα, σημεῖο τῆς θεϊκῆς παρουσίας ἐδῶ στή γῆ, θά γνωρίσει μιά νέα μεταμορφωμένη κατάσταση πού θά τοῦ ἐπιτρέπει νά εἶναι παρών σ' ὅλους τούς τόπους καί σ' ὅλους τούς αἰῶνες στήν τέλεση τῆς θείας εὐχαριστίας. Ἔτσι, δέν ἀπομένει παρά νά ἐξαφανιστεῖ ὁ παλαιός ναός, καί, μέ τήν καταστροφή τῆς Ἱερουσαλήμ τό 70, θά σημάνει τό ὁριστικό του τέλος.

II. Ἡ Ἐκκλησία, πνευματικός ναός.

1. Οἱ χριστιανοί καί ὁ ἰουδαϊκός ναός.

Κατά τή μεταβατική περίοδο μετά τήν Πεντηκοστή, οἱ Ἀπόστολοι καί ἐκεῖνοι πού πιστεύουν στό Λόγο συνεχίζουν νά συχνάζουν στό ναό τῆς Ἱερουσαλήμ⁶¹. Πράγματι, ὅσο ὁ Ἰουδαϊσμός, μέ τούς ἡγέτες καί μέ τό λαό του, δέν ἔχει ἀπορρίψει τό Εὐαγγέλιο, ὁ παλαιός τόπος λατρείας δέν ἔχει χάσει κάθε ἐπαφή μέ τή νέα λατρεία πού ἐγκαινίασε ὁ Ἰησοῦς. Ὁ Ἰουδαϊκός λαός, μέ τή μεταστροφή του, θά μποροῦσε νά παίξει ἕνα σπουδαῖο ρόλο στή μεταστροφή ὁλόκληρου τοῦ κόσμου. Παρατηροῦνται ὅμως συμπτώματα διασπάσεως. Ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος στήν ἀπολογία του γιά τήν πνευματική λατρεία, μεταδίδει τήν προαίσθηση γιά τήν πτώση τοῦ ναοῦ πού ἔγινε ἀπό ἀνθρώπινα χέρια⁶², καί αὐτά τά λόγια θεωροῦνται βλασφημία, πού θά τόν ὀδηγήσει στό θάνατο. Ἄλλωστε, ἀκόμα μερικά χρόνια, καί ἡ καταστροφή τῆς Ἱερουσαλήμ θά ἐπιταχύνει τή σκλήρυνση τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καί ὁ ναός θά καταστραφεῖ.

⁶⁰ Ἰωάννου 10, 17 ἐξ. ιζ', 4 ἐξ.

⁶¹ Πράξεων β', 46. γ', 1-11 καί κα', 26.

⁶² Πράξεων ζ', 48 ἐξ.

2. Ο πνευματικός ναός.

Αλλά πρίν από όλα αυτά, οί Χριστιανοί θά συνειδητοποιήσουν ότι αποτελοῦν οί ἴδιοι τό νέο ναό, τόν πνευματικό ναό, προέκταση τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Αὐτή εἶναι ἡ ρητή διδασκαλία τοῦ Παύλου: ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ ναός τοῦ Θεοῦ, χτισμένος πάνω στό Χριστό, θεμέλιο, κεφαλή καί ἀκρογωνιαῖο λίθο⁶³. Ναός περιφανής, ὅπου Ἰουδαῖοι καί εἰδωλολάτρεις προσέρχονται, χωρίς διάκριση, στόν Πατέρα, μέ τό ἴδιο Πνεῦμα⁶⁴.

Κάθε χριστιανός εἶναι, ὁ ἴδιος, ναός τοῦ Θεοῦ ὡς μέλος τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ⁶⁵ καί τό σῶμα του εἶναι ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος⁶⁶. Αὐτές οἱ δύο προτάσεις συνδέονται μεταξύ τους: ἀφοῦ τό ἀναστημένο σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, ὅπου κατοικεῖ ἐνσαρκωμένη ἡ θεότητα⁶⁷, εἶναι ὁ κατ' ἐξοχήν ναός τοῦ Θεοῦ, τότε καί οἱ χριστιανοί, μέλη αὐτοῦ τοῦ σώματος, αποτελοῦν μαζί του τόν πνευματικό ναό. Μέ πίστη καί ἀγάπη ὀφείλουν νά συμβάλουν στήν ἀνάπτυξή του⁶⁸. Ἔτσι, ὁ Χριστός εἶναι ἡ ζωντανή πέτρα, πού τήν ἀπέρριψαν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλά πού τή διάλεξε ὁ Θεός. Οἱ πιστοί, ζωντανές πέτρες κι αὐτοί, συγκροτοῦν μαζί του ἕνα πνευματικό οἰκοδόμημα, γιά μία ἅγια ἱεροσύνη πού ἀποβλέπει στίς πνευματικές θυσίες⁶⁹. Αὐτός εἶναι ὁ ὀριστικός ναός, πού δέ φτιάχτηκε ἀπό ἀνθρώπινα χέρια: ἡ Ἐκκλησία, σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τόπος συναντήσεως Θεοῦ καί ἀνθρώπων, σημεῖο τῆς θεϊκῆς παρουσίας στή γῆ. Ὁ ἀρχαῖος ναός δέν ἦταν λοιπόν παρά ὁ τύπος αὐτοῦ τοῦ ναοῦ,

⁶³ Πρὸς Κορινθίους Α', γ', 10-17. Πρὸς Κορινθίους Β', στ', 16 ἐξ. Πρὸς Ἐφεσίους β', 20 ἐξ.

⁶⁴ Πρὸς Ἐφεσίους β', 14-22.

⁶⁵ Πρὸς Κορινθίους Α', Κορ στ', 15 καί ιβ', 27.

⁶⁶ Πρὸς Κορινθίους Α', στ', 19. Βλ. Πρὸς Ρωμαίους η', 11.

⁶⁷ Πρὸς Κολοσσαεῖς β', 9.

⁶⁸ Πρὸς Ἐφεσίους δ', 1-16.

⁶⁹ Α' Πέτρου β', 4 ἐξ. Βλ. Πρὸς Ρωμαίους ιβ', 1.

τύπος υποβλητικός αλλά άτελής, προσωρινός και τώρα πιά ξεπερασμένος.

III. Ο οὐράνιος ναός

1. Ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη χρησιμοποιεῖ κι αὐτή, μέ ἄλλο ὅμως τρόπο, τό συμβολισμό τοῦ ἀρχαίου ναοῦ. Ἦδη ὁ Ἰουδαϊσμός τόν ἔβλεπε ὡς ἀνθρώπινο ἀντίγραφο τῆς οὐράνιας διαμονῆς τοῦ Θεοῦ, αὐτῆς πού οἱ ἀποκαλύψεις περιγράφανε συνήθως μέ βάση τό ναό τῆς Ἱερουσαλήμ. Μέσα σ' αὐτό τό πλαίσιο, ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή περιγράφει τή θυσία τοῦ Χριστοῦ- Ἱερέα, πού πραγματοποιεῖται μέ τό θάνατο, τήν ἀνάσταση καί τήν ἀνάληψή του. Στό τέλος τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, ἔφθασε ὡς μέσα στά ἅδута τοῦ οὐρανοῦ, ὅχι μέ τό αἷμα τῶν ζώων-θυμάτων τῆς συμβολικῆς λατρείας, ἀλλά μέ τό δικό Του αἷμα⁷⁰. Εἰσῆλθε ἐκεῖ ὡς πρόδρομος γιά νά μᾶς ἀνοίξει τό δρόμο πρὸς τό Θεό⁷¹. Ἐνωμένοι μ' αὐτόν τό μοναδικό Ἱερέα, μπορούμε λοιπόν νά ἀπολαύσουμε μέ τή σειρά μας τή θεϊκή παρουσία, μέσα σ' αὐτά τά Ἅγια τῶν Ἀγίων ὅπου κατοικεῖ ὁ Θεός, καί ὅπου ἀπό τώρα μπορούμε νά προσεγγίσουμε μέ τή βοήθεια τῆς πίστεως⁷².

2. Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη.

Στήν Ἀποκάλυψη, ἡ εἰκόνα τοῦ οὐράνιου ναοῦ συνδυάζεται μέ τήν εἰκόνα τοῦ ἐπίγειου ναοῦ, τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπάρχει ἐδῶ κάτω ἓνας ναός, ὅπου οἱ πιστοί προσφέρουν τή λατρεία τους στό Θεό. Οἱ

⁷⁰ Πρὸς Ἑβραίους θ', 11-14 καί 24.

⁷¹ Πρὸς Ἑβραίους δ', 14, 10, 19 ἐξ.

⁷² Πρὸς Ἑβραίους στ', 19 καί ἐξῆς.

είδωλολάτρες καταπατοῦν τά ἐξωτερικά του προπύλαια, εἰκόνα συμβολική τοῦ διωγμοῦ πού ταλαιπωρεῖ τήν Ἐκκλησία⁷³. Ἐκεῖ πάνω ὅμως ὑπάρχει ἐπίσης ἕνας ναός, ὅπου δεσπόζει τό ἐσφαγμένον Ἀρνίον, καί ὅπου τελεῖται λειτουργία προσευχῆς καί αἴνου⁷⁴. Στό τέλος ὅμως τῶν καιρῶν, αὕτη ἡ δυάδα δέ θά ὑπάρχει πιά. Πράγματι, ὅταν θά κατεβεῖ στή γῆ ἡ οὐράνια Ἱερουσαλήμ, μνηστή τοῦ ἀρνίου στολισμένη γιά τούς αἰώνιους γάμους, δέ θά τῆς χρειάζεται πιά ναός. Ναός της θά εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός καί τό ἀρνίον⁷⁵. Οἱ πιστοί θά προσεγγίζουν τότε τό Θεό χωρίς τή βοήθεια σημείων, ἢ μάλλον θά Τόν βλέπουν πρόσωπο μέ πρόσωπο γιά νά μετέχουν πλήρως στή ζωή Του.

Μετά πατρικῶν εὐχῶν.
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ὁ Καισαριανῆς, Βύρωνος & Ὑμηττοῦ Δανιήλ.

⁷³ Ἀποκαλύψεως ια', 1 καί ἐξῆς.

⁷⁴ Ἀποκαλύψεως ε', 6-14 καί ζ', 15.

⁷⁵ Ἀποκαλύψεως κα', 22.